

VASIKATE KÕHULAHTISUSE RAVIMINE ELEKTROLÜÜDILAHUSEGA

Kõhulahtisus on nii Põhja-Ameerikas kui Euroopas vastsündinud vasikate üks sagedasemaid haigusi, mis tihti lõpeb vasika surmaga, ning näiteks USAs on kõhulahtisuse tõttu surnud lehmvasikate protsent viimased 25 aastat püsinud peaaegu muutumatuna. Kõhulahtisus ja teised seedetrakti probleemid moodustavad seal 56% kõigist enne võõrutamist surnud vasikate väljamineku põhjustest.

Kuni 21-päevaste vasikate viis peamist viirusliku kõhulahtisuse tekitajat on *E. coli*, rotaviirus, coronaviirus ning *Cryptosporidia* ja *Salmonella* liigid. Muud faktorid, nagu madala kvaliteediga või liiga vähene kogus ternest, ebasanitaarsed pidamistingimused, stress ja külm võivad samuti olla vasikate kõhulahtisuse põhjuseks. Sõltumata põhjusest suureneb haigestumisega vee ja elektrolüütide kadu vasika organismist ning tema piima söömus langeb. Saamata piima tõttu tekkinud negatiivse energiabilansi tulemusena tekib vasika organismis vedelikupuudus, metaboolne atsidoos ehk vere pH langeb ja elektrolüütide tase muutub (nt tekib kaaliumipuudus).

Kõhulahtisust põdevad vasikad võivad vedelikukaotuse tõttu päevas kaotada 5–10% kehamassist. Üle 14-protsendilist vedelikukaotust loetakse aga vasikale surmavaks.

Üldiselt kasutatakse suu kaudu antavate elektrolüütide lahuseid vedelikukaotuse korral selleks, et korrigeerida pH-d ja elektrolüütide taset veres ning et suhteliselt odaval ning lihtsal viisil toetada organismi toitainetega. Uuemad uurimistööd on leidnud tõhusamaid meetodeid, kuidas määrata ja ravida vasikate kõhulahtisust ning annavad täpsemaid soovitusi sobiva elektrolüüdi valimiseks. On leitud ka kiiremad ja täpsemad viisid haigustekitaja tuvastamiseks, kiire diagnoos on õige ravi määramisel ja uute haiguspuhangute ennetamisel kriitilise tähtsusega.

Kõhulahtisusega vasika seisundi õige hindamine on vajalik selleks, et otsustada, kas raviks on sobilikum elektrolüütide suu või veeni kaudu manustamine. Valiku tegemine sõltub kahest tähtsast faktorist:

1. kas vasika organismi vedelikukaotus e dehüdratsiooni tase on suurem või väiksem kui 8%;
2. kui äge on metaboolne atsidoos või kui madal on vere pH.

Dehüdratsiooni taset on suhteliselt lihtne jälgida, hinnates kas silmamuna paiknemist või naha elastsust. Silmamuna "sisselangemist" või taandumist saab umbkaudu mõõta, kui alumist silmalaugu tõmmata ettevaatlikult allapoole ja mõõta ära vahe silmamuna ja -koopa vahel. Kui see vahe on suurem kui 0,5 cm, on vedelikukaotus suurem kui 8%. Naha elastsuse hindamiseks tuleb kaela küljel võtta näppude vahele nahavolt ja seda keerata 90 kraadi. Kui pärast nahavoldi vabastamist kulub selle kadumiseks vähem kui 2 sekundit, on vasika vedelikukaotus 5–6%, kui nahavolt kaob 2–6 sekundiga, on vasika vedelikukaotus 6–8%. Kui nahavoldi taandumine kestab kauem kui 6 sekundit, on vedelikukaotus suurem kui 8% ja vasikas vajab vedelike manustamist veeni kaudu. Kuigi sellised mõõtmised on subjektiivsed ja võivad olla kohati ka ebatäpsed, on need siiski täpsemad ja laudas kõige lihtsamini kasutatavad kliinilised

indikaatorid. Seevastu atsidoosi kaudsel hindamisel põhinevad meetodid ei ole laudas kasutamiseks nii head seetõttu, et need põhinevad looma loiduse (depressiooni) või käitumise (üldise seisundi) hindamisel ja sageli võivad vasika tervislikku seisundit mõjutada ka muud faktorid.

Vasika üldise seisundi hindamisel tuleks kriitiliselt hinnata kahte parameetrit:

1. kas ja kuidas vasikas suudab seista (tugev, nõrk, värisev või ei suuda tõusta);
2. kas ja kuidas vasikas suudab imeda (tugev, nõrk, aeglane või imemisrefleks puudub).

Üldiselt peaks vasikas, kes seisab ja kelle imemisrefleks on tugev kuni keskmine või kes teeb "mälumisliigutusi", turvaliselt taluma elektrolüütide suu kaudu manustamist. Kõigile väga nõrga imemisrefleksiga vasikatele tuleks elektrolüüte manustada vaid intravenoosselt (veenisüstiga). Vasikatele, kellel sooltemotoorika puudub, elektrolüüdi suu kaudu manustamisel vedelik ei imendu, vaid koguneb vatsa, põhjustades puhitust ja vatsa atsidoosi. Nõrkade ja värisevate vasikate olukorda, kelle imemisrefleks on nõrk või puudub, parandab märgatavalt veenisüst, millele järgneb ka suu kaudu elektrolüüdi manustamine, sest vedelikukaotus kompenseeritakse kiiresti manustatud vedelikuga ja taastatakse normaalne pH.

Kõigile äärmiselt loidudele vasikatele, kes ei suuda seista, tohib elektrolüüte manustada vaid veenisüstiga.

Üldiselt tuleks kõhulahtisusega vasikale manustatavat vedelikku võtta kui eraldi söögikorda. Näiteks kui karjas söödetakse vasikaid hommikuti ja õhtuti, siis suukaudseid elektrolüüte võiks neile pakkuda lõuna ajal. Kui see ei ole võimalik, siis võib elektrolüüte vasikale manustada ka vähemalt üks tund enne või pärast piima söötmist.

Mõned eksperdid on soovitanud kõhulahtisuse ravil lähenemist "lase seedekulgjal puhata". Nende arvamusel kohaselt vasikale piima söötmine ravi ajal pigem süvendab haigust. Siiski on erinevad uuringud tõestanud, et piima söötmine ei pikenda ega süvenda kõhulahtisust. Kui vähegi võimalik, tuleks vasikale elektrolüüdi manustamise perioodil jätkata ka ettenähtud koguses piima söötmist. Kui vasikas on väga loid ja keeldub imemisest, siis võib vahele jätta vaid ühe piima söötmiskorra. Siiski peaks vasikale uuesti piima pakkuma mitte hiljem kui 12 tundi pärast elektrolüüdi jootmist, sest elektrolüüt ei rahulda vasika energiatarvet ning vastasel juhul langeb vasika vere glükoositaseme liiga madalale ja vasikas muutub liiga nõrgaks, et alluda ravile.

Elektrolüütide ülesöötmine vasika tervist üldiselt ei kahjusta, kuid nende manustamine alla normi ei korva vasika vedeliku- ega elektrolüütide kaotust ning pikendab haiguse kulgu.

Infolehe koostamisel on kasutatud USA Kentucky Ülikooli kodulehel avaldatud materjale